

Edirne’de Tarihî Bir Eğitim Yapısı: Bulgar Katolik Okulu ve Mimari Özellikleri*

A Historical Educational Building in Edirne: Bulgarian Catholic School and Its Architectural Features

Merve ARSLAN ÇİNKO** , Zeynep ERES***

Öz

Osmanlı Devleti’nde geleneksel eğitimden modern eğitim sistemine geçişin yaşandığı 19. yüzyılda çeşitli çağdaş eğitim kurumları faaliyete geçmiş, ülke genelinde hem Müslümanlar hem de gayrimüslim ve yabancılar tarafından çok sayıda okul faaliyete geçirilmiştir. Edirne vilayetindeki önemli topluluklardan birisi olan Bulgarlar da hem vilayet bütününde hem de kent merkezinde çok sayıda okul açmışlardır. Bunların birisi de Bulgar Katolik Okulu’dur. Polonyalı Katolik mezhebine bağlı bir grup olan Resüresyonistler tarafından Bulgarlar arasında Katolik mezhebini yaymak üzere 19. yüzyılın ikinci yarısında açılan Bulgar Katolik Okulu, ilk önce mevcut bir binada faaliyete geçmiştir. Okulun bulunduğu arazi üzerinde 1893 yılında iki katlı kâgir bir yapı inşa edilmiş, 1907 sonrası ise yeni bir kâgir yapının eklenmesiyle okul görkemli bir yapıya dönüşmüştür. Yapının eğitim işlevi 1930’lu yıllarda kesintiye uğrasa da 1960’larda tekrar okul olarak kullanıma açılmıştır. Yapı, günümüzde eğitim işlevi ile kullanılmaktadır.

Bu çalışma ile Edirne’de 19. yüzyılda inşa edilen ve bölge için tekil bir örnek oluşturan bir Bulgar eğitim yapısının tarihî, kültürel ve mimari değerlerine yönelik tespitlerin yapılması amaçlanmıştır. Yapının inşa ediliş amacı ve mimari gelişim süreci Osmanlı Arşivi belgeleriyle ortaya çıkarılmış hem eğitim tarihi hem de mimarlık tarihi bağlamında öneminin ortaya konulması ve korunması gerekliliğinin vurgulanması çalışmanın hedefleri arasında yer almıştır.

Anahtar Kelimeler: Mimari Miras, Koruma, Eğitim Binası, Edirne, Bulgar Okulu

Abstract

In the 19th century, when the transition from traditional education to the modern education system was experienced in the Ottoman Empire, various modern educational institutions were established. Not only Muslims but also non-Muslims and foreigners opened many schools throughout the country. The Bulgarians, one of the substantial communities living in Edirne, which is adjacent to the capital Istanbul, opened many schools in the province. One of them was the Bulgarian Catholic School. This school was opened in the second half of the 19th century by the Resurrectionists, a group affiliated with the Polish Catholic sect, to spread the Catholic sect among the Bulgarians. This school first became operational in an existing wooden structure. Then, a two-storey masonry building was built in 1839 in this area, and after 1907, with the addition of a new masonry building, the school turned into a magnificent structure. Although the educational function of the building was interrupted in the 1930s, it was opened in the 1960s again. The building is still used for education today.

* Bu çalışma İstanbul Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Restorasyon Doktora Programı’nda Doç. Dr. Zeynep Eres danışmanlığında, 2023 yılında tamamlanmış olan doktora tezinden üretilmiştir.

** **Sorumlu Yazar:** Merve Arslan Çinko (Arş. Gör. Dr.), İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Sanat, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, İstanbul, Türkiye. E-posta: merve.arslancinko@medeniyet.edu.tr ORCID ID: 0000-0003-3132-1299

*** Zeynep Eres (Doç. Dr.), İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, İstanbul, Türkiye. E-posta: eresze@itu.edu.tr ORCID ID: 0000-0002-8473-5009

Atf: Arslan, Merve, Eres, Zeynep. “Edirne’de Tarihî Bir Eğitim Yapısı: Bulgar Katolik Okulu ve Mimari Özellikleri.” *Art-Sanat*, 21(2024): 69–102. <https://doi.org/10.26650/artsanat.2024.21.1344027>

This study is aimed to determine the historical, cultural, and architectural values of a Late Ottoman Period Bulgarian educational building in Edirne, which constitutes a singular example for the region. The purpose of usage and architectural development of the building has been revealed in the Ottoman Archive documents. Its importance has been emphasized in the context of education and architectural history, and the necessity of its conservation has been indicated.

Keywords: Architectural Heritage, Conservation, Educational Building, Edirne, Bulgarian School

Extended Summary

The transition from traditional education to modern education in the Ottoman Empire began in the 18th century, and military schools were first opened to train qualified officers for the army. The Tanzimat Edict, which was one of the most substantial steps of modernization and was declared in 1839, also pioneered changes in social, political, economic, and cultural areas. The innovations related to education were not included in the Tanzimat Edict directly, but it was understood that qualified individuals should be trained to make new practices and ensure the continuity of the Empire. This could be done with the modern education system and institutions instead of primary schools (*sıbyan mektebi*) and madrasahs. At the beginning of the transition period, training was provided in the existing structures, but due to the emergence of new education levels and the increase in students, the buildings began to be inadequate. So, the construction of new education buildings was emphasized. In the 19th century, new educational institutions such as primary schools (*iptidai*), intermediary schools (*rüşdiye*), high schools (*idadi*), sultani, vocational schools, and teacher's schools began to operate, and new structures began to be built throughout the country.

In the Ottoman Empire, people from different religious and ethnic groups lived together for centuries. As a matter of fact, in the 19th century, not only Muslims but also non-Muslims and foreigners started to open new schools throughout the country. The Reform Edict of 1856 and the Regulation of Public Education of 1869 provided the legal infrastructure in this regard. Thus, non-Muslims and foreigners were able to convey their educational approaches in their schools.

The province of Edirne, which is adjacent to the capital Istanbul, is also a region where many new practices have been implemented and has hosted many people with different religious beliefs and identities. Bulgarians were one of the important groups living in the region, and they opened many schools in the province. According to the documents of the Ottoman Archives, 111 of the 472 Bulgarian schools in the country in the last quarter of the 19th century were located in Edirne province. As for the information in the 1891-1892 Edirne provincial yearbook, there are five Bulgarian boys' schools and seven Bulgarian girls' schools in the city center of Edirne. When these schools were opened by the Orthodox community, a Bulgarian Catholic School was also opened in the city.

Bulgarian Catholic School was opened in the second half of the 19th century by the Resurrectionists, a group affiliated with the Polish Catholic sect, to spread the Catholic sect among the Bulgarians. This school first became operational in an existing wooden structure. A two-storey masonry building was built for the school in 1893, and after 1907 it turned into a magnificent structure with the addition of a new masonry building. In 1914, the Bulgarian Catholic School was confiscated by the Ottoman administration, and in the 1915-1916 academic year, the city’s first Girl’s Teachers School started to train in this building. Education was suspended during the First World War. Between 1918 and 1927, education was given again at the Bulgarian Catholic School, with the efforts of the Resurrectionists, who still exist in the region. When this group left Edirne in 1928, the education at the school ended. It was reopened in the 1960s with its original function. The building is still used as an educational institution today.

The school has three floors and a basement floor. The short arm of the L-shaped building faces Balıkpazarı Street, and the long arm faces İzmir Street. According to the historical background and its architectural features, it is understood that the school is a structure consisting of two separate masses. So, the section, which is the short arm of the building and faces Balıkpazarı Street, was first built in 1893 and underwent extensive repairs in 1906 after the great fire in Kaleiçi. The long arm was also started to build in 1907.

The building was built with stone masonry in the basement and brick masonry on the upper floors. The effects of neoclassicism can be seen on the facades and in plan features. There are moldings between floors and pilasters between windows throughout the building. Different plan schemes were applied on the short and long arms of the L-shaped building, which were built in different periods. The main entrance door on the eastern facade of the long arm of the building opens into an entrance hall. There are administrative units in the corridor in the south wing of this hall. After the entrance hall, there is another corridor bounded by round arches with aluminum joinery. The classrooms and stairs are accessed from this corridor. A similar plan scheme was applied on the other floors as well.

Although the building has undergone various repairs, functional and structural changes in the process, the fact that the building has survived is very important for understanding both the history of education and the educational heritage. This study is aimed to determine the historical, cultural, social, and architectural values of a Bulgarian educational building constructed in Edirne in the 19th century. The purpose of usage and architectural development of the building has been revealed in the Ottoman Archive documents. Its importance has been emphasized in the context of education and architectural history, and the necessity of its conservation has been indicated.

Giriş

Osmanlı Devleti'nde geleneksel eğitimden modern eğitime geçiş çalışmalarının ilk adımları 18. yüzyılda atılmaya başlanmış, orduya nitelikli subaylar yetiştirmek üzere askerî okullar açılmıştır. 1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanı ise pek çok alanda değişimlere öncülük etmiştir. Bu süreçte ülke genelinde yeniliklerin yapılabilmesi ve devamlılığın sağlanabilmesi için eğitilmiş bireylerin yetiştirilmesi gerektiği anlaşılmıştır. Eğitim alanında daha çok kurumsal altyapı oluşturulmaya çalışılırken geleneksel eğitim veren kurumların yanı sıra çağdaş eğitim kurumları açılmaya başlanmıştır. Tanzimat Dönemi'nin başlarında yeni eğitim kurumlarının açılması, başkent İstanbul ile sınırlı kalmış olsa da Sultan II. Abdülhamid Dönemi'nde (1876-1909) sadece merkezde değil ülke genelinde modern nitelikli eğitimin yaygınlaştırılması için çaba gösterilmiştir. 1869 tarihli Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'ne göre merkez ve taşra teşkilatları oluşturulmaya başlanmıştır. Ayrıca, Nizamname'de köylerde, mahallelerde ve kasabalarda okul açılması gerektiği belirtilmiştir¹. İlk başta mevcut yapılarda eğitim verilse de hem eğitimin zorunlu tutulmaya başlanması hem de yeni eğitim kademelerinin ortaya çıkması sebebiyle yapı stoğunda eksiklik ortaya çıkmıştır. Bu sebeple yeni eğitim yapılarının inşasına ağırlık verilmiştir.

Bu çalışmaya konu olan Edirne, 19. yüzyılda Osmanlı Devleti için önemli bir vilayet merkezi olmasının yanı sıra modernleşme hareketlerinin başkent İstanbul'dan sonra en çok uygulandığı bölgelerden birisidir. Hem Avrupa'ya hem de başkent İstanbul'a yakın olmasının bu konuda etkili olduğu söylenebilir. Bu dönemde Edirne sadece Müslümanların değil, çok sayıda gayrimüslim ve yabancıların da beraber yaşadığı bir yerleşim alanıdır. 19. yüzyılda etkili olan eğitim reformları sayesinde gayrimüslim ve yabancılar da çok sayıda yeni okul açarak kendi eğitim kurumlarını faaliyete geçirmişlerdir. 1856 tarihli Islahat Fermanı ve 1869 tarihli Maarif-i Umumiye Nizamnamesi, bu konuda yasal alt yapıyı sağlamıştır. Kentte yaşayan önemli gruplardan birisi olan Bulgarlar da okullar açarak nüfusun kendi inançları doğrultusunda eğitim görmesini sağlamışlardır. Katolik mezhebini benimseyen Bulgarlar için açılan Bulgar Katolik Okulu da bunlardan birisidir.

Bu çalışmada, 19. yüzyılda modern eğitim sistemine göre şekillenen ve bir gayrimüslim okulu olan Bulgar Katolik Okuluna odaklanılmıştır. 19. yüzyılın sonu itibarıyla eğitimin verilmeye başlandığı ve hâlâ bir eğitim kurumu olarak kullanılmaya devam eden eski Bulgar Katolik Okulunun faaliyete geçme sürecine dair tespitleri yapmak, mimari biçimleşme sürecini arşiv belgeleriyle ortaya koymak ve günümüzdeki durumuna dair gözlemleri aktarmak amaçlanmıştır. Belirlenen amaçlar doğrultusunda ilk olarak Edirne'de 19. yüzyılda eğitim ve okul yapıları üzerine bir değerlendirme yapılmış, kentteki Bulgarlar ve Bulgar okulları ile ilgili özgün bilgilere yer verilmiştir.

1 Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi M.Ö.1000-M.S.2016* (Ankara: Pegem Akademi, 2016), 159-160; Bayram Kodaman, *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1991), 36-38.

Çalışmanın ana konusu olan Bulgar Katolik Okulunun tarihî süreci ile birlikte mimari özellikleri ayrı başlıklar altında aktarılmıştır. Çalışmada başvuru olan temel kaynak, T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi belgeleridir. Böylece, birincil kaynaklarla tarihî bir eğitim yapısının mimari biçimleniş süreci ve günümüze kadar geçirdiği değişimler tespit edilmiş, mimarisi ve korunmasına yönelik değerlendirilmeler yapılmıştır.

1. 19. yüzyılda Edirne’de Eğitim ve Eğitim Yapıları

Osmanlı Devleti’nde 19. yüzyılda eğitimde modernleşme çalışmaları ile birlikte pek çok yeni eğitim kurumu açılmıştır. Geleneksel eğitimin verildiği sıbyan mektepleri ve medreselerin yanı sıra iptidai², rüşdiye³, idadi⁴, sultani⁵, meslek okulları, öğretmen okulları gibi özelleşmiş yeni eğitim kurumları faaliyete geçmiştir. Tanzimat Fermanı’nın ilanı ile hızlanmaya başlayan çağdaşlaşma hareketleri, özellikle Sultan II. Abdülhamid Dönemi’nde ülke genelinde eğitimin yaygınlaştırılması için çok sayıda eğitim yapısının inşa edilmesiyle devam etmiştir. İlk uygulama sahası başkent İstanbul olsa da başkent komşuluğunda yer alan Edirne vilayetinde de çok sayıda modern eğitim veren okul açılmıştır. 1863 tarihli devlet salnamesinde yer alan bilgiye göre Rumeli’de 34 rüşdiye mektebi varken Anadolu’da toplam rüşdiye sayısı 14’tür. Edirne vilayeti sınırları içerisindeki Tekfurdağı (Tekirdağ), Çorlu, Edirne, Gelibolu, Filibe, Zağra-i Atık sancaklarında birer olmak üzere toplam 6 rüşdiye bulunmaktadır⁶. 1873 yılında, Edirne merkez sancağında 2 tane olmak üzere rüşdiye sayısı 19, 1883 yılında ise 18’dir⁷. Sultan II. Abdülhamid Dönemi’nde ülke genelinde okulları yaygınlaştırma politikası kapsamında Edirne’de de çok sayıda okul açılmıştır. Özellikle idadilerin açılmasına ağırlık verilen bu dönemde⁸ Edirne kent merkezindeki mevcut rüşdiye

- 2 1870’li yıllarda faaliyete geçen iptidailer, modern eğitim sisteminin verilmeye başlandığı ilk mekteplerdir. Bk. Cahit Yalçın Bilim, *Tanzimat Devri’nde Türk Eğitiminde Çağdaşlaşma (1839-1876)* (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi, 1984), 42-43; Osman Nuri Ergin, *Türk Maarif Tarihi* (İstanbul: Eser Matbaası, 1977), 2: 467.
- 3 Rüşdiyeler, sıbyan mekteplerinden mezun olan çocukların eğitimlerinin yetersiz görülmesi sebebiyle Harbiye, Tıbbiye ve Mühendishane gibi yüksek mekteplere geçiş öncesinde bir ara eğitim kurumu olarak faaliyet göstermek üzere açılmıştır. Ergin, *Türk Maarif Tarihi*, 2: 383-384; Kodaman, *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*, 91.
- 4 İdadi kelimesi Arapça kökenli olup “hazırlamak, hazırlama yeri” gibi anlamları barındırmaktadır. 1869 tarihli Maarif-i Umumiye Nizamnamesi’ne göre idadiler, rüşdiyelerden mezun olan Müslüman ve gayrimüslim çocukların bir arada öğretim gördükleri bir ortaöğretim kurumudur. Bk. Mahmud Cevad İbnü’ş Şeyh Nafi, *Maarif-i Umumiye Nezareti Tarihçe-i Teşkilat ve İcraatı-XIX. Asır Osmanlı Maarif Tarihi-*, ed. Taceddin Kayaoğlu (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2001), 431.
- 5 Sultaniler, esasında rüşdiyelerden sonra eğitim verilmek üzere bir ara kurum olarak açılmıştır. 1869 tarihli Maarif Nizamnamesi’nde de yer alan sultaniler, ortaöğretim kurumu olarak tanımlanmıştır. Bk. Mahmud Cevad İbnü’ş Şeyh Nafi, *Maarif-i Umumiye Nezareti Tarihçe-i Teşkilat ve İcraatı-XIX. Asır Osmanlı Maarif Tarihi-*, 432.
- 6 Mehmet Ö. Alkan, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Modernleşme Sürecinde Eğitim İstatistikleri (1839-1924)*, (Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, 2000), 6: 19-20.
- 7 Alkan, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Modernleşme Sürecinde Eğitim İstatistikleri (1839-1924)*, 6: 23-39.
- 8 Kodaman, *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*, 118-119.

mektebi de idadiye çevrilmiştir. Edirne vilayetinin diğer sancakları olan Gümölcine, Dedeagaç, Gelibolu, Kırklareli, Tekfurdağı'nda da gündüz eğitim veren birer idadi faaliyete geçmiştir⁹.

Sultan II. Abdülhamid Dönemi'nde atılan önemli adımlardan birisi de kızlar için rüşdiyelerin yaygınlaştırılmasıdır. Edirne'de H 1298 (M 1880/1881) yılında bir inas (kız) rüşdiyesi açılmıştır. Bu dönemde öğretmen yetiştirmenin de önemli olduğu fark edilmiş, ülke genelinde darulmualliminlerin yaygınlaştırılması yolunda çalışmalar yapılmıştır. 1894/1895 yıllarında ülke genelinde 14 darulmuallimin faaliyet göstermiştir. Bunlardan birisi de Edirne sancak merkezindeki darulmuallimin olmuştur¹⁰.

1.1. Gayrimüslim ve Yabancılara Ait Okullar

Edirne'de Müslümanlar, Rumlar, Ermeniler, Yahudiler ve Bulgarlar bir arada yaşamıştır. Edirne'deki bu çeşitlilik okulların kimliğine de yansımış, farklı topluluklar kendi açtıkları okullarında eğitim görmüşlerdir. Nitekim 1856 tarihli Islahat Fermanı ile birlikte kendi okullarını açma ve geliştirme hakkına sahip olan gayrimüslimler ve yabancılar, Osmanlı Devleti toprakları içerisinde çok sayıda okulu faaliyete geçirmişlerdir¹¹.

1869 tarihli Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nde de gayrimüslimlerin ve yabancıların okul açmasına yönelik çeşitli hükümlere yer verilmiştir. Nizamnameye göre gayrimüslim ve yabancılara ait okullar özel okul statüsündedir. Nizamnamenin 129. maddesine göre özel okullar, etnik/dinî topluluklar, Osmanlı Devleti veya yabancı devletlerin bünyesindeki kişiler tarafından açılan ücretli veya ücretsiz tesislerdir. Bu okulların masraflarının, kurucuları veya bağlı oldukları vakıflar tarafından karşılanmıştır. Gayrimüslim ve yabancılar tarafından okul açılabilmesi için öğretmenlerin elinde Maarif Nezareti ya da yerel maarif idaresi tarafından verilmiş şahadetname (diploma) olması beklenmektedir. Ayrıca bu okullarda adaba ve politikaya aykırı dersler okutturulmaması için ders programları ve kitaplarının Maarif Nezareti ya da yerel maarif idaresi ve vali tarafından kontrol edilmesi, ayrıca resmî ruhsat verilmesi gerekmektedir¹².

Tanınan haklar ve Nizamname'nin gerekliliklerinin yerine getirilmesiyle birlikte Edirne vilayetinde gayrimüslim ve yabancılara ait çok sayıda okul açılmıştır. Döneminin Maarif Nazırı Zühtü Paşa'nın 1893-1894 yıllarına tarihlenen ayrıntılı raporu

9 Osman Nuri Peremeci, *Edirne Tarihi* (İstanbul: Edirne ve Yöresi Eski Eserleri Sevenler Kurumu Yayınları, 1940), 358; Ahmet Badi Efendi, *Riyaz-ı Belde-i Edirne 20. Yüzyıla kadar Osmanlı Edirne'si*, ed. Niyazi Adıgüzel ve Raşit Gündoğdu (Edirne: Trakya Üniversitesi Yayını, 2014), 233.

10 Alkan, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Modernleşme Sürecinde Eğitim İstatistikleri (1839-1924)*, 6: 91-92.

11 Ergin, *Türk Maarif Tarihi*, 2: 728-729.

12 Mahmud Cevad İbnü's Şeyh Nafî, *Maarif-i Umumiye Nezareti Tarihçe-i Teşkilat ve İcraatı-XIX. Asır Osmanlı Maarif Tarihi-*, 445.

incelendiğinde Edirne vilayetindeki gayrimüslim okullarının sayısına dair bir veri elde edilmektedir. Rapora göre, vilayette bulunan gayrimüslimlere ait okul sayısı 455’dir. Bunlardan 449’u ruhsatsız iken 6’sının ruhsatlı olduğu belirtilmiştir¹³ (**Tablo 1**). Bu tarihlerde yabancılar tarafından inşa edilmiş okul sayısı 6’dır. Bunlardan 3’ü Fransız, 1’i İtalyan, 2’si ise Avusturyalılar tarafından açılmıştır (**Tablo 2**).

Tablo 1: Edirne vilayetindeki gayrimüslimlere ait okulların dağılımı (1894)¹⁴

	Rum	Ermeni	Bulgar	Katolik	Musevi	Protes- tan	Toplam	Ruhsat- namesiz	Ruhsat- nameli
Edirne	100	5	28	-	6	-	139	137	2
Gümülcine	14	1	16	-	1	-	32	32	-
Tekfurdağı	46	7	5	1	2	2	63	61	2
Dedeabağ	19	1	9	-	-	-	29	28	1
Kırkkilise	63	-	40	2	1	-	106	105	1
Gelibolu	71	1	13	-	1	-	86	86	-
TOPLAM	313	15	111	3	11	2	455	449	6

Tablo 2: Edirne vilayetindeki yabancılarla ait okulların sayısı (1894/5)¹⁵

	Toplam	Fransız	İtalyan	Avusturya
İdadi	1	1	-	-
Rüşdiye	5	2	1	2
Toplam	6	3	1	2

2. Edirne’de Bulgarlar ve Bulgar Okulları

Edirne’de varlığını sürdüren önemli bir grup olan Bulgarlar, 19. yüzyılın ortalarından itibaren Edirne ve çevresine yerleşmeye başlamış ve bir cemaat oluşturmuşlardır¹⁶. Kent tarihçisi Peremeci’nin aktarımlarına göre¹⁷ Bulgarlar, çiftçilik ve celepçilik yapmak üzere bu bölgeye yerleşmişlerdir. Kent merkezinde kiliselerinin de bulunduğu Kirişane ve Kıyık semtlerinde oturmuşlardır. Bulgarların nüfusu, 1858 yılında yaklaşık 5000’lerde iken 1882 yılında yaklaşık 8000’lere ulaşmıştır. 1911 yılına gelindiğinde ise şehir merkezi ve kenar mahalleler olmak üzere toplam Bulgar nüfusu 1504’e gerilemiştir. Bunun sebebi olarak 1908 yılında Bulgaristan’ın bağımsızlığını ilan etmesi gösterilmektedir¹⁸. 1918 yılında ise Bulgar nüfusu 2324’tür¹⁹.

13 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Yıldız Maarif Nezareti Maruzatı (Y. PRK. MF.) 3/31, 29 Zilhicce 1311 (3 Temmuz 1894).

14 BOA, Y. PRK. MF. 3/31.

15 Alkan, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Modernleşme Sürecinde Eğitim İstatistikleri (1839-1924)*, 6: 106.

16 Fahri Türk, “Edirne Bulgar Cemaati ve Polonya Azınlık Okulu,” *Belleten Dergisi* 268 (2009), 705, erişim 20 Haziran 2023, <https://doi.org/10.37879/belleten.2009.705>.

17 Peremeci, *Edirne Tarihi*, 318-319.

18 Evangelia Balta, “Edirne Rum Cemaati (XIX. Yüzyıl ortası-1922),” *Edirne: Serhattaki Payitaht* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1998), 231-232; Türk, “Edirne Bulgar Cemaati ve Polonya Azınlık Okulu,” 707-708.

19 İBB Atatürk Kitaplığı Sayısal Arşivi, 352.961 EDİ.

Kentteki Bulgarların önemli bir bölümü, Katolik mezhebini benimsemiştir. Bulgarlar arasında Katolikliğin yayılmasındaki en önemli faktörlerin başında bağımsızlıklarını kazanmak istemeleri gösterilmektedir. 19. yüzyılın ikinci yarısında Makedonya sınırları içerisinde başlayan Katolik Bulgar hareketi, İstanbul’da çok fazla başarı sağlayamasa da Selanik ve Edirne’de önemli bir gelişme kaydetmiştir. Hatta 1869 yılında Katolik Bulgar cemaati, merkezini Edirne’ye taşımıştır²⁰.

Katolikliğin Bulgarlar arasında yayılmasında Fransızlar, Katolik Ermeniler ve Polonyalılar etkili olmuştur. 1860’lardan itibaren bu desteği sağlayan Fransız ve Polonyalı misyonerler, Bulgaristan’ın bağımsızlığını kazanmasını istemişlerdir. Polonyalılar, Bulgaristan’daki Rus etkisini azaltmak için Katolikliği Bulgarlar arasında yaymaya çalışmışlardır. 1870 yılında Osmanlı Devleti’nde Bulgar Eksarhlığının kurulması ve 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı’nda Osmanlı Devleti’nin yenilmesi sebebiyle Bulgarlar arasında Ortodoksluğa bir geri dönüş başlamıştır. Bunun üzerine cemaatlerle yakından ilgilenmek için çeşitli ruhani gruplar aktif rol almış, Fransız Assompsiyonist rahipler ile Polonyalı Resüreksiyonist rahipler Edirne’de faaliyete geçmişlerdir. Bu dinî toplulukların faaliyetlerinin arasında bölgede okul açmak da vardır. Bu çalışmaya konu olan Bulgar Katolik Okulu da Polonyalı Resüreksiyonistler tarafından 1860’lı yıllarda açılmıştır²¹.

Bulgar Katolik Okulunun açılmasını sağlayan Resüreksiyonistler, Rusya’dan kovulan Polonyalı Katolik mezhebine bağlı bir topluluktur. Cemiyet, 1836 yılında Paris’te *İsa Mesih’in Yeniden Dirilişi* (Latince *Congregatio a Resurrectione Domini Nostri Iesu Christi*) adıyla kurulmuştur. Cemiyetin hedefleri arasında millî bağımsızlığını kaybetmiş ve farklı yerlere dağılmış olan Lehler arasında Katolikliğe aidiyet bilincini pekiştirme ile kuşatma altındaki memleketlerinin kurtulması yönündeki çalışmaları yürütme yer almıştır. Ayrıca açtıkları mekteplerde verilen eğitim ile özellikle Osmanlı Devleti sınırları içerisindeki Bulgarlar arasında Katoliklik propagandası yapmayı amaçlamışlardır²².

Maarif Nazırı Zühtü Paşa’nın 1893-1894 yıllarına tarihlenen raporu incelendiğinde, 19. yüzyılın son çeyreğinde ülkede bulunan 472 Bulgar okulundan 111’inin Edirne vilayet sınırları içerisinde yer aldığı görülmektedir²³. 1891-1892 Edirne Vilayet Salnamesi’nde yer alan bilgilere göre Edirne kent merkezinde 5 erkek Bulgar oku-

20 Elçin Macar, “Edirne’nin Katolik Bulgarların Tarihindeki Yeri,” *Uluslararası Edirne’nin Fethinin 650.yılı Bildiriler Kitabı* (Edirne: Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınevi, 2012), 185.

21 Macar, “Edirne’nin Katolik Bulgarların Tarihindeki Yeri,” 188; Türk, “Edirne Bulgar Cemaati ve Polonya Azınlık Okulu,” 712; “Създаване на Българо-католическата гимназия в Одрин (Creation of the Bulgarian Catholic High School in Edirne),” Electronic Library, erişim 20 Haziran 2023, https://electronic-library.org/articles/Article_0246.html

22 Hüseyin Mevsim, “Edirne Bulgar Katolik Mektebi’nden bir Leh Pederin 93 Harbi Notları,” *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi* 2 (2015), 159, erişim 20 Haziran 2023, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/baed/issue/34540/381587>.

23 BOA, Y. PRK. MF. 3/31.

lu ve 7 kız Bulgar okulu bulunmaktadır. Bu okulların tümü Ortodoks cemaatine ait iken bunların dışında kentte bir de Bulgar Katolik Okulu faaliyet göstermektedir²⁴. Durmaz’ın 1902-1903 Edirne Vilayet Salnamesi’ne dayanarak yaptığı aktarımlara göre ise Edirne kent merkezinde 16, Uzunköprü kazasında 2; Kırklareli kent merkezinde 5, Tırnova kazasında 1 Bulgar Okulu bulunmaktadır. Edirne kent merkezindeki okulların 13’ü Ortodoks cemaatine aitken 2’sinin ait olduğu cemaat tanımsız olarak ifade edilmiştir. Bu çalışmaya konu olan okul ise Bulgar Katolik lise ve ortaokulu olarak isimlendirilmiştir. Okulda, 14 kadın 3 erkek öğretmen bulunurken 150 öğrenci eğitim görmektedir²⁵.

1915 yılına tarihlenen bir Osmanlı Arşivi belgesi içerisinde yer alan ve Vali Zekeriyya tarafından Dahiliye Nezaretine çekilen telgrafta, Edirne vilayetindeki Bulgar okullarının sayısına dair bilgilere yer verilmiştir. Telgraftaki bilgilere göre Edirne’nin Topkapı Mahallesi’nde yedi sınıflı bir idadi; Kirişhane semtinde dört sınıflı bir iptidai ve Kıyık mevkinde dört sınıflı bir iptidai olmak üzere 3 okul bulunmaktadır²⁶. Bu okullardan Kıyık semtindeki yapısal durumu ile ilgili bir bilgiye ulaşılamamışken Kirişhane semtindeki okulun Sveti-Konstantin Bulgar Kilisesi avlusunda inşa edildiği ancak günümüze ulaşmadığı tahmin edilmektedir. Topkapı Mahallesi’ndeki okul ise günümüzde özel yurt olarak kullanılan eski Petar Beron Bulgar Okuludur. Bulgar Katolik Okulu 1915 yılında faaliyetlerini durdurmuş olduğu için belgede bu okula yer verilmemiştir.

2.1. Sveti Konstantin-Elena Bulgar Mektebi

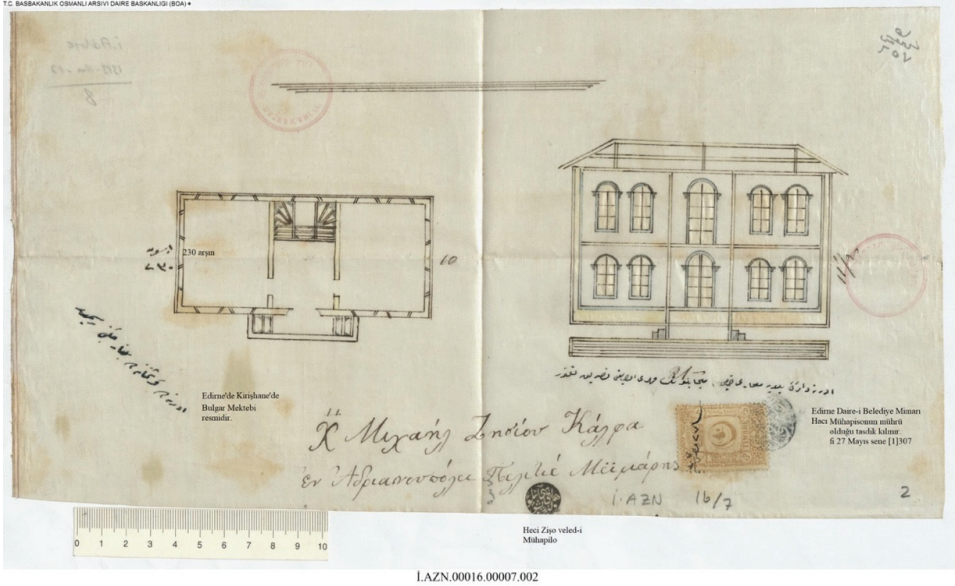
Sveti Konstantin-Elena Bulgar Mektebi, Kirişhane semtinde bulunan Sveti Konstantin-Elena Kilisesi avlusunda inşa edilmiştir. Osmanlı Arşivi’nde yer alan belgedeki bilgiye göre yapının inşası için 1895 yılında ruhsat verilmiştir. Yapı, 21 m uzunluğunda, 11 m genişliğinde ve 11,5 m yüksekliğinde olacak şekilde iki katlı olarak tasarlanmıştır. Yapının orta aksında yer alan giriş bölümü bir hole açılmakta, holün iki tarafında iki mekân ile giriş kapısının karşısında merdiven bulunmaktadır. Yapının projesinde Edirne Belediye Dairesi Mimarı Hacı Mühapiso’nun mührü yer almaktadır. Yapının bu projeye göre inşa edilip edilmediği kesin olarak bilinmemektedir²⁷ (G. 1). Günümüzde bu yapı, mevcut değildir.

24 Ratip Kazancıgil, Nilüfer Gökçe ve Ender Bilar, *Edirne’nin Eğitim Tarihi (İlk-Orta Öğretim) 1361-2005* (Edirne: Edirne Valiliği Yayınları, 2006), 139-141.

25 Edip Durmaz, “Bulgarian Schools in Thrace During the Late Ottoman Period and the Early Years of the Republic (1851-1948),” *Educational Alternatives* 14 (2016), 189-190, erişim 20 Aralık 2023, <https://www.scientific-publications.net/en/article/1001289/>.

26 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Dahiliye Şifre Kalemi (DH. ŞFR.) 500/12, 21 Teşrinisani 1331 (4 Aralık 1915).

27 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İrade Adliye ve Mezahib (İ. AZN.) 16/7, 17 Rabieüvvel 1312 (7 Eylül 1895).

G. 1: Sveti Konstantin-Elena Kilisesi avlusundaki Bulgar Mektebi'nin 1895 tarihli plan ve cephe çizimi²⁸ (BOA. İ. AZN. 16/7, H-17-03-1312 [M 1895])

2.2. Petar Beron Bulgar Okulu

Petar Beron Bulgar Okulu ilk olarak 1897-1898 yıllarında eğitime başlamıştır. 1898 tarihli arşiv belgesine göre, 1897 yılında Bulgar Cemaati çocukları için yeni bir mektep inşası için izin talebinde bulunulmuştur. 44,50 m uzunluğunda, 23,60 m genişliğinde, 17 m yüksekliğinde olmak üzere dört katlı kâgir bir yapının inşa edilmesi talep edilmiştir. Ancak yapının inşa edileceği bölgenin İslam cemaatine ait hanelere yakın olması sebebiyle çok yüksek olmamasına ve üç katlı olarak inşa edilmesine karar verilmiştir. Arşiv belgesinde belirtildiği üzere yapının inşaat masraflarının vefat etmiş olan Bulgar Doktor Petar Beron²⁹'un paralarından karşılanması planlanmıştır. Belgede, inşa edilecek Bulgar okulu ile ilgili olarak vaziyet planı, kat planları ve cephe çizimine yer verilmiştir. Okulun 1897 tarihinde hazırlanan bu proje doğrultusunda inşa edildiği tahmin edilmektedir³⁰ (**G. 2**).

28 BOA, İ. AZN. 16/7.

29 Petar Beron, Bulgar laik eğitim sisteminin gelişmesi sürecinde aktif rol almıştır. Bir eğitim reformcusu olarak tanımlanan Beron, Bulgar okulların korunması ve inşası için maddi yardımlarda bulunmuştur. 1871 yılında ölen Petar Beron adına sonrasında bir fon kurulmuş ve eğitime katkı sağlanmıştır. "Dr. Petar Beron Fund Finances the Construction of a Bulgarian High School in Edirne," Vesti, erişim 11 Ağustos 2023, <https://www.vesti.bg/bulgaria/obshtestvo/kak-e-sydzadana-bylgarskata-myzhka-gimnazia-v-odrin-6050138>.

30 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İrade Adliye ve Mezahib (İ. AZN.) 29/16, 11 Zilkade 1315 (03 Nisan 1898).

G. 2: Petar Beron Okulu’nun 1897 tarihli projesine ait cephe çizimi ve zemin kat planı (BOA. İ.AZN. 29/16, H-11-11-1315 [M 1898])

Petar Beron Okulu, 1905’te gerçekleşen büyük Kaleiçi yangınında zarar görmüştür. Bunun üzerine, yapının yeniden inşası gündeme gelmiştir. 1909 yılına tarihlenen bir diğer belgedeki bilgiler doğrultusunda yapının yeniden inşa edilmesi ve bulunduğu arsanın genişletilmesi için izin istendiği anlaşılmaktadır. Belgede yer alan vaziyet planından yapının konumu ile ilgili de net bilgi edinilmektedir. Buna göre Bulgar Okulu, eski Topkapı Hamamı’nın yanında ve tarihî kale surlarının sınırında konumlanmıştır. Yapının yeniden inşası sürecinde, Bulgar Okulu arsasının kuzeyindeki sur duvarının burcu ve mevcut olan beş evin ilavesi yönünde bir talepte bulunulmuştur³¹. Bunun üzerine burç mahalli ve hane arsalarının okul alanına dâhil edilmesine izin verilmiştir³². Yapının inşa çalışmalarına Aralık 1909’da başlanılmış, çalışmalar 1912 yılında tamamlanabilmiştir³³. Yapı, bodrum üzerine üç katlıdır. Orta aksta yer alan giriş bölümü, ana cepheden öne çıkartılmıştır. Basık kemerli pencerelerin uygulandığı yapının cephesinde taş ve tuğla malzeme ile kaplama yapılmıştır.

Yapı, 1914 yılında askerî hastaneye çevrilmiştir³⁴. Kent tarihçisi Peremeci³⁵, Edirne Bulgarlarının kale duvarı yerine yaptıkları büyük ve yüksek okulda Bulgar çocukların okuduğundan bahsetmektedir. Bu durumda yapının 1930’ların sonunda bir eğitim kurumu olarak kullanıldığı söylenebilir. Bir dönem, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından erkek yetiştirme yurdu olarak kullanılan yapı³⁶, günümüzde İlim Yayma Cemiyeti İsmet Kaan Yüksek Öğretim Öğrenci Yurdu olarak kullanılmaktadır (G. 3).

31 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İrade Adliye ve Mezahib (İ. AZN.) 83/21, 26 Muharrem 1327 (17 Şubat 1909).

32 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Maarif Nezareti Mektubi Kalemi (MF. MKT.) 1115/17, 21 Rabiülevvel 1327 (12 Nisan 1909).

33 “Dr. Petar Beron Fund Finances the Construction of a Bulgarian High School in Edirne.”

34 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Dahiliye Kalem-i Mahsus (DH. KMS.) 17/27, 8 Cemazeyilevvel 1332 (4 Nisan 1914).

35 Peremeci, *Edirne Tarihi*, 363.

36 Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi (EKVKBKA), 22.00.441 No.lu kurul dosyası.

G. 3: Eski Petar Beron Bulgar Okulu (Sağ: Edirne Arkeoloji ve Etnoğrafya Müzesi Arşivi³⁷, 1961; Sol: M. Arslan Çinko, 2018)

3. Bulgar Katolik Okulu ve İnşa Süreci

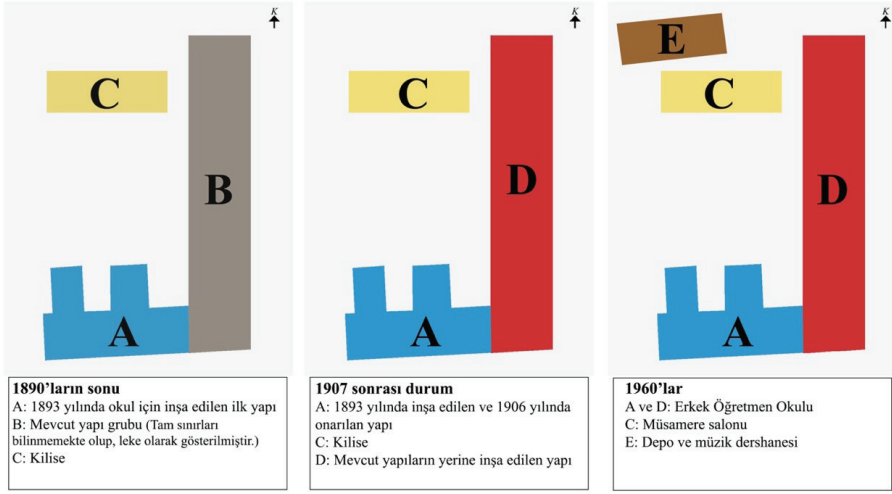
Bu çalışmanın ana konusunu oluşturan Bulgar Katolik Okulu, Polonyalı Resürekliyonistlerin girişimiyle 1860'lı yıllarda açılmıştır. Çeşitli kaynaklarda adı Polonya Azınlık Okulu veya Polak Mektebi olarak geçen okula sadece Bulgar ve Katolikler kabul edildiğinden Avrupa'da daha çok Bulgar Katolik Okulu olarak nam salmıştır. Edirne vilayet salname kayıtlarında da Özel Bulgar Katolik Okulu olarak geçmektedir³⁸. Günümüze kadar ulaşan Bulgar Katolik Okulu yapısı, Kaleiçi bölgesinde Mimar Sinan Mahallesi'nde yer almaktadır. Günümüzde bu yapı, I. Murat Anadolu Lisesi olarak kullanılmaktadır. Okul, ilk açılış tarihinden itibaren pek çok kez değişime uğramış ve farklı dönemlerde inşa edilen yapıların birleştirilmesiyle günümüzdeki durumuna ulaşmıştır (G. 4).

Bulgar Katolik Okulu, kurum olarak ilk 1862 yılında Kirişhane bölgesinde eğitime başlamıştır. Bu dönem de mevcut bir bina içerisinde eğitim yapılmakta iken 1867 yılında Kaleiçi bölgesinde bugünkü I. Murat Anadolu Lisesi binasının yerinde bulunan bir binaya taşınmış ve eğitime bu binada devam edilmiştir. Osmanlı-Rus savaşı (1877-1878) sırasında okulda eğitime ara verilmiş, 1882-1883 yılında ise tekrar başlanmıştır³⁹.

37 Tasnif numarası yoktur.

38 Türk, "Edirne Bulgar Cemaati ve Polonya Azınlık Okulu," 705; Haluk Kayıcı, *Salnamelere göre İdari, Sosyal ve Ekonomik Yapısıyla Edirne Sancağı* (Edirne: Edirne Valiliği Kültür Yayınları, 2013), 168.

39 Türk, "Edirne Bulgar Cemaati ve Polonya Azınlık Okulu," 714.

G. 4: Bulgar Katolik Okulu ve bulunduğu arazi üzerindeki yapıların inşa süreçlerini gösteren diyagram⁴⁰

1890 yılında yapının yeniden inşasına izin verilmiştir. Ancak artık Resüleksiyonist ifadesinin kullanılmaması, onun yerine Bulgar Katolik Mektebi ifadesine yer verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Eskiden beri mektep olarak kullanılan ilk yapının harap olmasından dolayı, yıkılarak yerine yeni bir yapı yapılması için okul müdürü Papa Luka tarafından talepte bulunulmuştur. 1890 yılında hazırlanan projeye göre arsa üzerine yapılacak yeni binanın 32 m uzunluğunda ve 13,50 m eninde inşa edileceği anlaşılmaktadır. Yapım masraflarının Avrupa'daki Katoliklerden sağlanacağı belirtilmiştir⁴¹. Arşiv belgesinde yapının plan, kesit ve görünüşüne ait çizimler yer almaktadır. Projeye göre yapı, bodrum üzerine iki kat olarak tasarlanmıştır. Ön cephesine dair çizimde, iki yanında sütunları olan görkemli bir giriş kapısı ile beraber dikdörtgen formlu pencereler görülmektedir. Planda ise bir lejant sistemi oluşturulmuş, kodlama yapılarak mekânlar tanımlanmıştır. Buna göre zemin katta giriş kapısının devamında bir sofa, kapıcı odası, merdiven, büyük bir salon ile derslikler yer almaktadır. Aynı zamanda, sofadan avluya çıkılmaktadır. Birinci katta ise yatak odaları, helalar ve gusülhane bulunmaktadır⁴². Bulgar Katolik Okulu (A yapısı), bu proje doğrultusunda 1893 yılında inşa edilmiştir. Geniş bir salon ve sınıfların olduğu okula Viyana'dan, Bulgarca ve Fransızca yayınlar basan bir matbaa dahi getirtilmiştir⁴³ (G. 5).

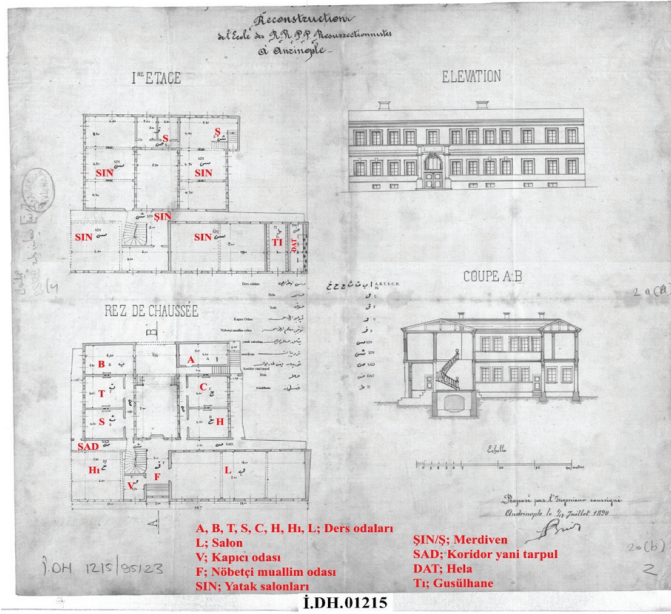
40 Bulgar Katolik Okulunun bulunduğu arazi üzerinde, farklı dönemlerde birden fazla yapı inşa edilmiştir. Yapıları doğru anlatabilmek için her bir yapıya harf kodlaması yapılmıştır. Metin içerisinde, yapılar bu kodlamaya göre anlatılmıştır.

41 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Dahiliye Mektubi Kalemi (DH. MKT.) 1772/13, 02 Rabiulevvel 1308 (16 Ekim 1890); Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İrade Dahiliye (İ. DH.) 1215/95123, 20 Cemazeyilahir 1308 (31 Ocak 1891).

42 BOA, DH. MKT. 1772/13; BOA, İ. DH. 1215/95123.

43 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bab-ı Ali Evrak Odası (BEO.)

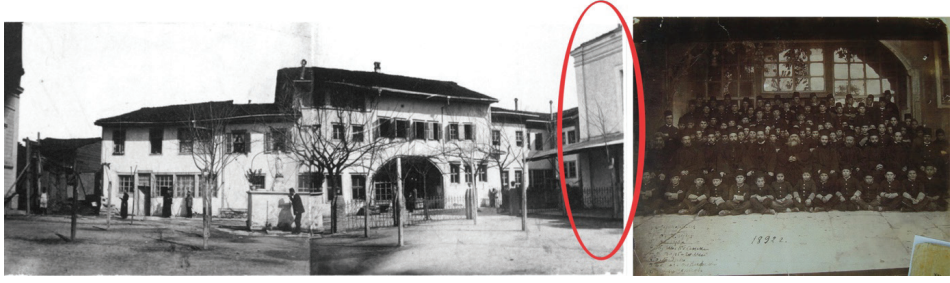
1892 yılına tarihlenen bir fotoğrafta, yapının konumlandığı arsanın doğu kanadı üzerinde kemerli girişi olan bir yapı grubu (B yapı grubu) görülmektedir. 1893 yılında inşa edilen yapı (A yapısı) ise arsanın güney kanadı üzerinde yer almaktadır. Anlaşıldığı üzere 1867 yılında arsanın doğu ve güney kanatları üzerindeki mevcut yapılarda eğitime başlanmış, 1893 yılında ihtiyaç dâhilinde arsanın güney kanadı üzerinde kâgir bir yapı (A yapısı) inşa edilmiştir (G. 6). Doğu kanatta yer alan yapı grubunun (B yapı grubu) ilk inşa edildiğinde eğitim işlevi ile kullanılıp kullanılmadığı kesin olarak bilinmemekle beraber çeşitli belgelerde bu yapının manastır olduğuna dair bilgi yer almaktadır⁴⁴.

G. 5: Bulgar Katolik Okulu'nun 1890 yılında hazırlanan ilk inşa projesi (A yapısı) (BOA. İ. DH. 1215/95123, H-20-06-1316 [M 1898])

1199/89916, 08 Cemazeyilevvel 1316 (16 Eylül 1898); Türk, "Edirne Bulgar Cemaati ve Polonya Azınlık Okulu," 714; Macar, "Edirne'nin Katolik Bulgarların Tarihindeki Yeri," 188.

44 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Şura-yı Devlet (ŞD.) 1941/12, 22 Zilkade 1325 (27 Aralık 1907); Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İrade Adliye ve Mezahib (İ. AZN.) 76/28, 20 Zilhicce 1325 (25 Aralık 1907).

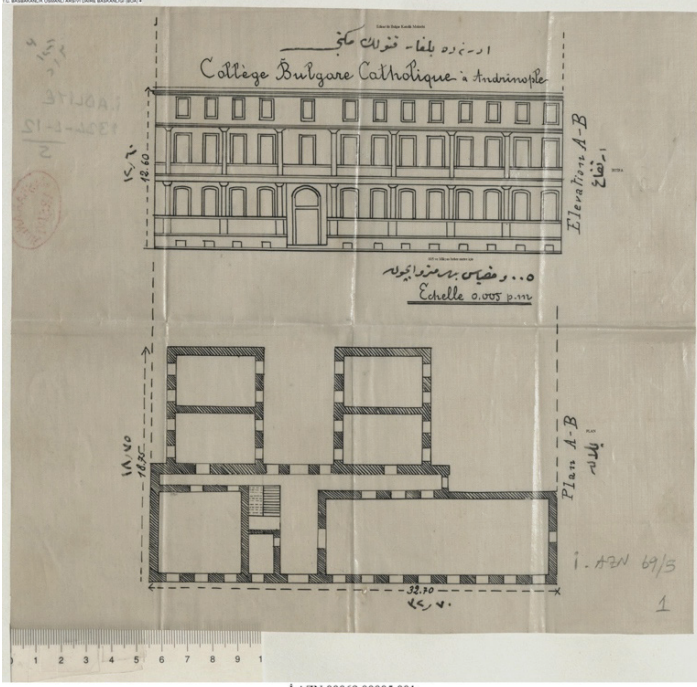

G. 6: Arsanın güney kanadında 1893 yılında inşa edilen iki katlı kâgir yeni yapı (A yapısı, kırmızı daire ile gösterilmiştir) ile doğu kanadında yer alan yapı grubu ve onun kemerli giriş kapısı (B yapı grubu) (Edirne I. Murat Anadolu Lisesi Arşivi, 1890'lar)

Bulgar Katolik Okulu, 1905 yılında Kaleiçi bölgesinde meydana gelen yangından büyük ölçüde zarar görmüş ve bunun üzerine okulun yeniden inşası gündeme gelmiştir. Doğu kanatta yer alan B yapı grubu tamamen zarar gördüğünden yıkılıp yeniden kâgir olarak yapılması kararlaştırılmıştır. Ayrıca 1893 yılında güney kanatta inşa edilen A yapısı da zarar gördüğünden yeniden inşa edilmesi gerektiği belirtilmiştir. 1906 yılına tarihlenen belgede, A yapısı ile ilgili bir keşif defteri yer almaktadır. Keşif defterinde yer alan bilgilere göre yapının esasında yeniden yapıyı değil kapsamlı bir onarımının yapıldığı anlaşılmaktadır. Örneğin, defterde mevcut olan duvarlara ilave edilecek tuğla adedi ve fiyatı, mevcut olan duvarlar için kullanılacak kireç, kum, çimento miktarı ve fiyatı ile birlikte mevcut putrellerin tamirâtı ve demir bağlamaları, çatının yeniden yapılması, mevcut merdivenin tamirâtı, cam ve kapıların değişimi, kum kireç ile iki kat mermer kirecinden badana ve sıva işçiliği yapılması ve masraflarına yer verilmiştir⁴⁵. 1906 tarihli bir diğer belgede ise yapının plan ve cephe çizimi bulunmaktadır. Buna göre yapı 32,70 m uzunluğunda, 18,75 m genişliğinde ve 12,60 m yüksekliğinde tasarlanmıştır. Yapının cephe düzeni, önceki yapı ile benzer olmakla beraber eklenen üçüncü katta yapının bütününden daha küçük dikdörtgen formlu pencereler kullanılmıştır. Üç katlı olarak yenilenecek yapının zemin katında bir koğuş odası ve mutfak; birinci katta büyük bir salon ve beş muallim odası; ikinci katta bir salon, üç muallim ve bir müdür odası; üçüncü katta dört adet yatak odası yapılması planlanmıştır⁴⁶ (G. 7, G. 8).

45 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Şura-yı Devlet (ŞD.) 1940/5, 25 Şaban 1324 (14 Ekim 1906).

46 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İrade Adliye ve Mezahib (İ. AZN.) 69/5, 12 Şevval 1324 (29 Kasım 1906); BOA, ŞD. 1940/5.

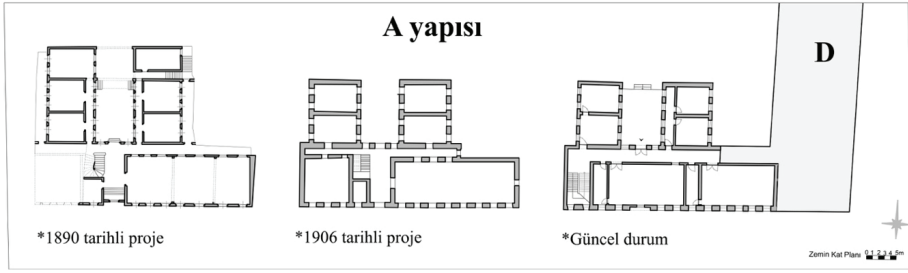
I.AZN.00069.00005.001

G. 7: Bulgar Katolik Okulu'nun 1905 yangını sonrasında hazırlanan projesi (A yapısı) (BOA.İ. AZN. 69/5, H-12-10-1324 [M 1906])

G. 8: 1905 yangını sonrası kapsamlı onarım ile yenilenen A yapısı (EKVKBKA, 22.00.441 No.lu kurul dosyası)

Yapının 1890 ve 1906 tarihli projeleri incelendiğinde yapı kütlesi ve planının büyük ölçüde örtüştüğü görülmektedir. Bu durum, mevcut yapının yangında kısmen zarar gördüğünü ve onarımının yapıldığını doğrular niteliktedir. Bu durumda, günümüze ulaşan L formundaki yapının kısa kolu yani arsanın güney kanadında yer alan yapının (A yapısı) ilk olarak 1893 yılında inşa edildiği, 1905 yangını sonrası ise kapsamlı bir onarım geçirerek günümüze kadar ulaştığı belirtilebilir (G. 9).

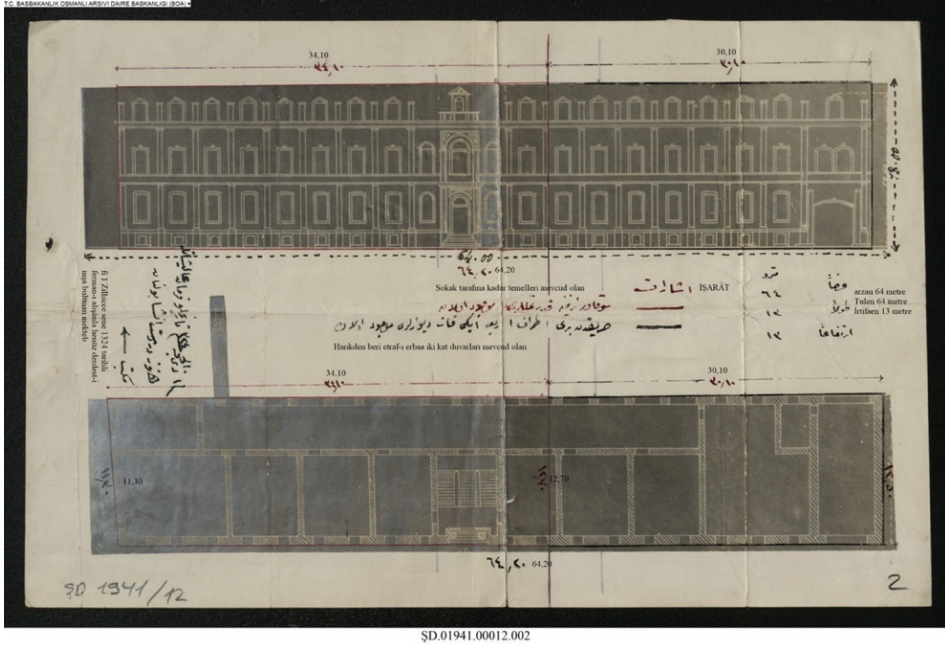
G. 9: Arsanın güney kanadında inşa edilen A yapısının yapım (1890) ve onarım (1906) projeleri ile mevcut durumunu gösteren diyagram⁴⁷

Günümüze ulaşan L formundaki yapının uzun kolunda yani arsanın doğu kanadında yer alan yapı grubu (B yapı grubu), 1905 yangınında büyük ölçüde zarar görmüştür. Arşiv belgelerine göre, Fransız asıllı Per August isimli bir rahibin adına kayıtlı arsa üzerinde yer alan ve manastır olarak kullanılan yapının yerine yeni bir kâgir yapı inşa edilmesi öngörülmüştür. 1907 tarihli belgede yapının plan ve cephe çizimine yer verilmiştir. Buna göre yapı 64,20 m genişliğinde, 13 m uzunluğunda, 13 m yüksekliğinde ve bodrum üzerine üç katlı olacak şekilde tasarlanmıştır. Planda, bir lejant oluşturulmuştur. Lejanta göre kırmızı çizgilerle gösterilen bölümde sokak tarafına kadar temellerinin mevcut olduğu, siyah çizgiler ile belirtilen bölümde ise yangından beri dört tarafta iki kat yüksekliğinde duvarların mevcut olduğu belirtilmektedir. Bu durumda yangında zarar gören yapı grubunun yerine yeni ve kâgir bir yapı tasarımı önerildiği anlaşılmaktadır. Projeye göre orta aksta kemerli ve sütunlu giriş kapısı ile aynı hizada ve ikinci kat seviyesinde kemerli bir pencere, üçüncü kat seviyesinde balkon bulunmaktadır. Cephenin geri kalanından farklı olarak cephenin kuzey ucunda basık kemerli yüksek bir giriş yer almaktadır. Planına bakıldığında ise giriş kapısının karşısında iki kollu bir merdiven ve koridora açılan bir kapı bulunmaktadır. Koridordan diğer mekânlara ve arka bahçeye ulaşılmaktadır⁴⁸ (G. 10). Belgeye göre manastır olarak tasarlanan yapı, bu proje doğrultusunda inşa edilmiş ve günümüze kadar ulaşmıştır (D yapısı). Yapının manastır olarak kullanılıp kullanılmadığı veya ne kadar süre

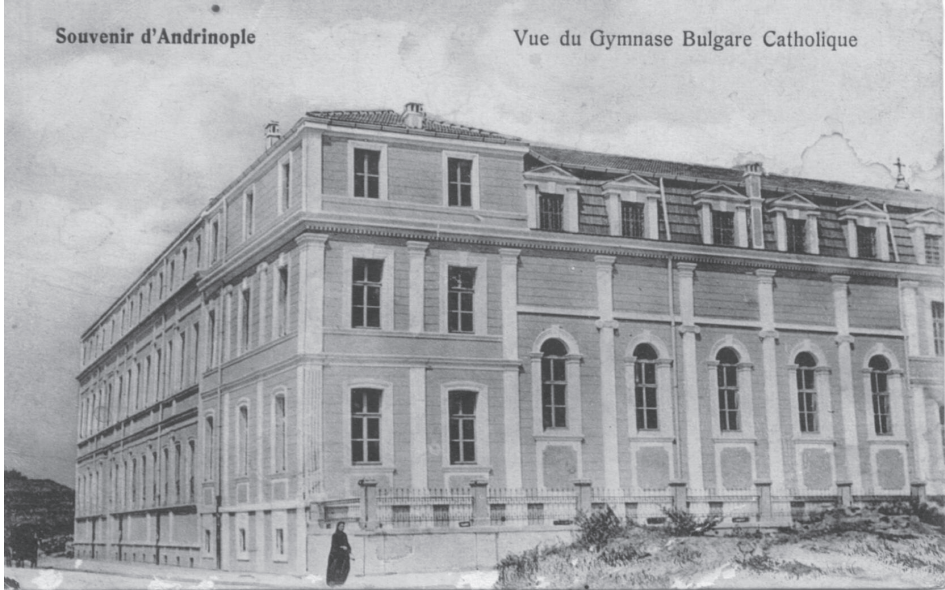
47 Diyagramda yer alan 1890 ve 1906 tarihli planlar, Osmanlı Arşivi belgelerinde yer alan çizimlerin yazar M. Arslan Çinko tarafından tekrar çizilerek üretilmesiyle oluşturulmuştur (BOA, İ. DH. 1215/95123; BOA, İ. AZN. 69/5). Güncel durumu gösteren plan ise Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivinde yer alan ve projeyi çizen Cemile Canan Güneş'in paylaştığı proje çizimleri üzerinden tekrar çizilerek üretilmiştir.

48 BOA, ŞD. 1941/12; BOA, İ. AZN. 76/28.

kullanıldığı kesin olarak bilinmemektedir. Daha sonra arsanın güney kanadında yer alan Bulgar Katolik Okulu ile birleştirilmiştir (G. 11, G. 12).

G. 10: Manastır olarak tasarlanan ve daha sonra Bulgar Katolik Okulu ile birleştirilen yapıya (D yapısı) ait ilk yapım projesi (BOA. ŞD. 1941/12, H-22-11-1325 [M 1907])

G. 11: Bulgar Katolik Okulu (A ve D yapıları) (Edirne I. Murat Anadolu Lisesi Arşivi, tarihsiz)

G. 12: Bulgar Katolik Okulu’nun arsanın doğu kanadında yer alan uzun kolu (D yapısı)
(Edirne I. Murat Anadolu Lisesi Arşivi, tarihsiz)

Bulgar Katolik Okulunun yapım sürecinde okulun avlusunda bir de kilise (C yapısı) inşa edilmiştir. Kilise için hazırlanan 1895 tarihli keşif defterinde Mimar Avadis Benliyan’ın imzası bulunmaktadır. Ayrıca keşif defterinde alanın düzleştirilmesi, temel hafriyatı, adi moloz taşından kum ve kireç harçlı temel duvarları, tuğladan etraf duvarlarıyla kürsü duvarları, çam ağacından üretilmiş kiriş sistemi üzerine Marsilya kiremidıyla çatı örtüsü, kireç ve kumlu sıva, cıva imali, kilise zemini için kırma taştan beton üzerine çimento sıvası, çam tahtasından üretilmiş çerçeveleriyle cam takımı, büyük kilise kapısı, adi kapı, bağlantı için demirin miktarı, fiyatı ve toplamı verilmiştir. Yapılacak kilisenin 20.20 m genişliğinde, 8.20 m boyunda, 11.50 m yüksekliğinde; kilise ile birlikte yapılacak çanın bulunacağı mahallin ise 4.50 m yüksekliğinde inşa edileceği belirtilmiştir. Osmanlı Arşivinde yer alan Avadis Benliyan imzalı 1894/1895 tarihli çizimler incelendiğinde kilise için detaylı bir proje hazırlandığı görülmektedir. Projeye göre bezemeleri ile görkemli bir cephe tasarımına sahip olan yapı, dikdörtgen bir plana sahiptir⁴⁹ (G. 13). Yapının inşa tarihî kesin olarak bilinmemekle beraber yazılı kaynaklar ve görseller incelendiğinde kilisenin 1890’ların sonunda mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Ancak inşa edilen kilisenin projedeki çizimler ile uyuşmadığı görülmektedir. Daha sade bir cephe tasarımının uygulandığı yapıda, çan kulesinin konumu da projedekinden farklıdır. Bu durum, hazırlanan bu projenin uygulanıp uy-

49 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İrade Adliye ve Mezahib (İ. AZN.) 19/30, 30 Zilkade 1313 (13 Mayıs 1896).

gulanmadığını sorgulatmaktadır. Daha sonradan inşa edilen yapı ile ölçek ve form olarak benzerlik göstermektedir. Kilisenin 1894/1895 tarihli projeden yola çıkılarak inşa edildiği, olasılıkla yapım sürecinde projede değişiklik yoluna gidildiği tahmin edilmektedir (G. 14). 1905 yılındaki yangından etkilendiği bilinen kilise, yangın sonrası onarım çalışmaları yapılarak tekrar kullanıma açılmıştır⁵⁰.

LAZN.00019.00030.001

G. 13: Bulgar Katolik Okulu'nun avlusundaki kilise için 1894/1895 yıllarında Avadis Benliyan tarafından hazırlanmış olan proje (BOA, İ.AZN. 19/30, H-30-12-1313 [M 1896])

50 BOA, ŞD. 1941/12.

G. 14: 1905 yangını sonrası kilise (C yapısı) (Edirne I. Murat Anadolu Lisesi Arşivi, tarihsiz)

1914 yılında Osmanlı yönetimi tarafından Bulgar Katolik Okuluna el konulmuş, matbaa ile bahçesinde bulunan kilise kapatılmıştır⁵¹. 1915-1916 eğitim-öğretim yılında ise dönemin Milli Eğitim Müdürü Servet Bey’in girişimleriyle kentin ilk Kız Öğretmen Okulu bu yapıda eğitime başlamıştır⁵². I. Dünya Savaşı sırasında eğitime ara verilen okulda, 1918-1927 yılları arasında bölgede hâlâ varlıklarını sürdüren Resüleksiyonistlerin çabalarıyla tekrar Bulgar Katolik Okulu olarak eğitime devam edilmiştir. 1928 yılında bu grubun tamamen Edirne’den ayrılmasıyla birlikte okuldaki eğitim de sona ermiştir⁵³.

1929 yılında, ana eğitim binası ile kiliseye tütün deposu işlevi verilmiştir. 1958 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından tekrar kullanılmaya başlanan yapı, Erkek Öğretmen Okulu adını almıştır. Müdür Celal Tutant’ın katkılarıyla bu yapı içerisinde eğitim tekrar canlandırılmış ve bu dönemde yapıda bazı onarımlar yapılmıştır. Kısaparmak’ın bahsettiğine göre, 1960’lı yıllarda Edirne Öğretmen Okuluna ait bina sayısı 3’tür. Büyük bina olarak tanımladığı ana eğitim binasında büyüklü küçüklü 56 oda olduğunu; bunlardan 15’inin dersane, 5’inin özel dersane, geri kalanların da idare odaları, yatakhane, yemekhane, depo olarak kullanıldığını belirtmiştir. Kilise binasının ise müsamere salonuna çevrildiği anlaşılmaktadır. Kısaparmak 300 kişilik bir müsamere salonu olarak kullanılan yapının bodrumunun iş atölyesi olarak kullanıldığını da ifade etmiştir. Üçüncü bina olarak bir depo binasından bahsetmektedir.

51 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bab-ı Ali Evrak Odası (BEO.) 4301/322544, 03 Ramazan 1332 (26 Temmuz 1914); Macar, “Edirne’nin Katolik Bulgarların Tarihindeki Yeri,” 188.

52 Kazancıgil, Gökçe ve Bilal, *Edirne’nin Eğitim Tarihi (İlk-Orta Öğretim) 1361-2005*, 249.

53 Türk, “Edirne Bulgar Cemaati ve Polonya Azınlık Okulu,” 715.

Kilisenin arkasında yer alan betonarme bina olduğu tahmin edilen bu yapı, iki katlı olup alt kat odun ve kömür deposu, üst kat müzik dershanesi olarak kullanılmıştır⁵⁴ (G. 15).

1973-1974 Eğitim-Öğretim yılına kadar Erkek Öğretmen Okulu olarak kullanılan okulun adı bu tarihten sonra I. Murat Ortaokulu olarak değiştirilmiştir. Yapı, 1984-1985 Eğitim-Öğretim yılında ise I. Murat Lisesi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Günümüzde yapıda I. Murat Anadolu Lisesi adıyla eğitime devam edilmektedir⁵⁵.

Kilise, uzun yıllar harap hâlde kalmıştır. 2006 yılında hazırlanan koruma projesi sonrasında onarımı yapılan yapı, okulun konferans salonu olarak kullanılmaya başlanmıştır⁵⁶. Günümüzde bu işlev ile kullanılmaktadır (Tablo 3).

G. 15: Bulgar Katolik Okulu, Erkek Öğretmen Okulu olarak kullanılırken (1960'lar) (EAEMA)

54 Necip Güngör Kısaparmak, *Milli Eğitim Cephesiyle Edirne* (Edirne: Turan Matbaası, 1968), 28.

55 EKVKBA, 22.00.441 No.lu kurul dosyası; Edirne I. Murat Anadolu Lisesi Arşivi.

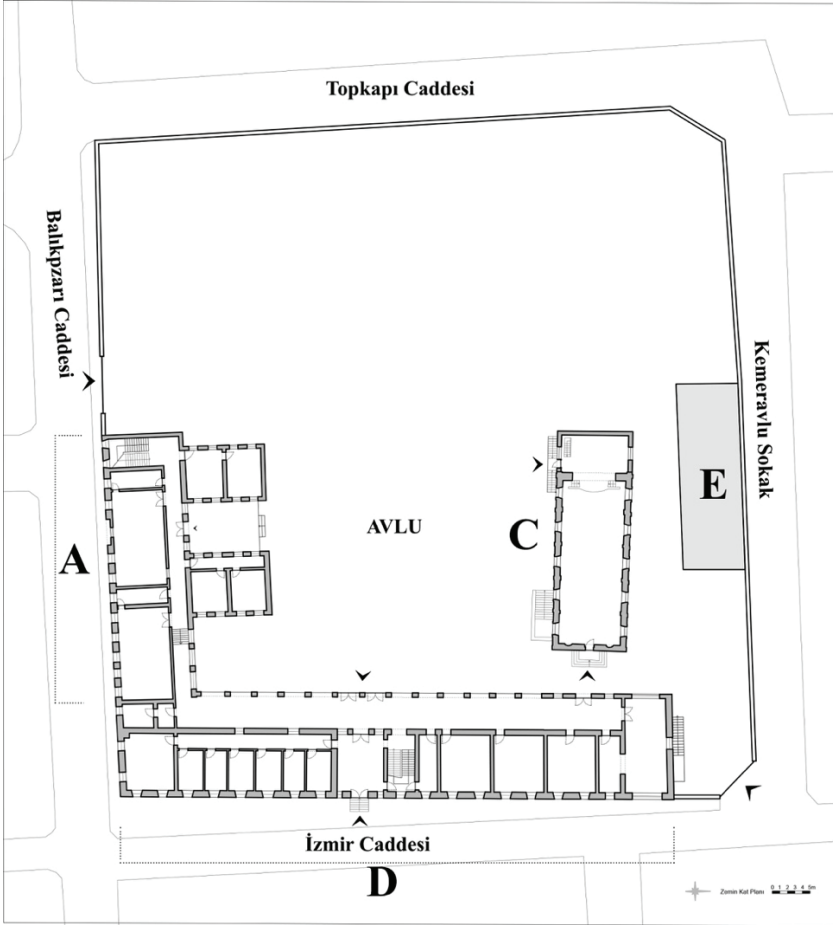
56 EKVKBA, 22.00.441 No.lu kurul dosyası.

Tablo 3: Bulgar Katolik Okulu’nun ilk eğitime başladığı tarihten itibaren geçirdiği değişimleri gösteren tablo (M. Arslan Çinko, 2023)

1862	Kirişhane’de mevcut bir binada eğitime başlandı.
1867	Kaleiçi’nde bugünkü I. Murat Anadolu Lisesi binasının yerindeki yapıya taşındı.
1893	Arsanın güney kanadındaki yapı (A yapısı) inşa edildi.
1895	Okulun avlusunda kilise (C yapısı) inşa edildi.
1905 yangını sonrası	Okulun avlusundaki kilisenin (C yapısı) onarımı yapıldı.
1906-1907	Arsanın güney kanadındaki yapı (A yapısı), kapsamlı bir onarım geçirdi, yenilendi.
1907 sonrası	Arsanın doğu kanadındaki yapı (D yapısı), inşa edildi.
1914	Bulgar Katolik Okulu ve kilise kapatıldı.
1915-1916	Kız Öğretmen Okulu olarak eğitime açıldı.
1918-1927	Bulgar Katolik Okulu olarak tekrar eğitim verildi.
1929	Ana eğitim binası ve kilise, tütün deposu olarak kullanılmaya başlandı.
1958	Erkek Öğretmen Okulu olarak eğitime başlandı.
1973-1974	I. Murat Ortaokulu adını aldı.
1984-1985	I. Murat Anadolu Lisesi adını aldı.
2022-	I. Murat Anadolu Lisesi adıyla eğitime devam edilmektedir.

4. I. Murat Anadolu Lisesinin (Eski Bulgar Katolik Okulu) Mimari Özellikleri

Kentsel sit ve 3. derece arkeolojik sit alanı içerisinde yer alan I. Murat Anadolu Lisesi, Kaleiçi bölgesindeki Mimar Sinan Mahallesi’nde, 125 ada 1 parsel üzerindedir. 5142 m²’lik okul alanının kuzeyinde Kemeravlu Sokak, güneyinde Balıkpazarı Caddesi, doğusunda İzmir Caddesi, batısında ise Topkapı Caddesi yer almaktadır. Okulun ana binası (A ve D yapıları) dışında parselin kuzeyinde günümüzde okulun konferans salonu (C yapısı) olarak kullanılan özgününde kilise olarak inşa edilmiş yapı ile bu yapının arkasında yani parselin Kemeravlu Sokak’a bakan sınırında iki katlı betonarme bir yapı (E yapısı) bulunmaktadır (G. 16, G. 17). Yapıya ilk ziyaret 2018 yılında gerçekleştirilmiş, yapının iç mekânları ve bahçe alanı detaylı olarak incelenmiştir. Yapı Kasım 2021’de ziyaret edilmiştir.

G. 16: I. Murat Anadolu Lisesinin bulunduğu parsel ve üzerindeki yapıları gösteren plan şeması⁵⁷

57 Plan şeması, Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivinde yer alan ve projeyi çizen Y. Mimar Cemile Canan Güneş'in paylaştığı proje çizimleri üzerinden tekrar çizilerek üretilmiştir.

G. 17: I. Murat Anadolu Lisesinin Balıkpazarı Caddesi ve İzmir Caddesi’ne bakan güney ve doğu cepheleri (M. Arslan Çinko, 2018)

4.1. Ana Eğitim Yapısının (Eski Bulgar Katolik Okulu) Plan, Cephe ve Malzeme Özellikleri

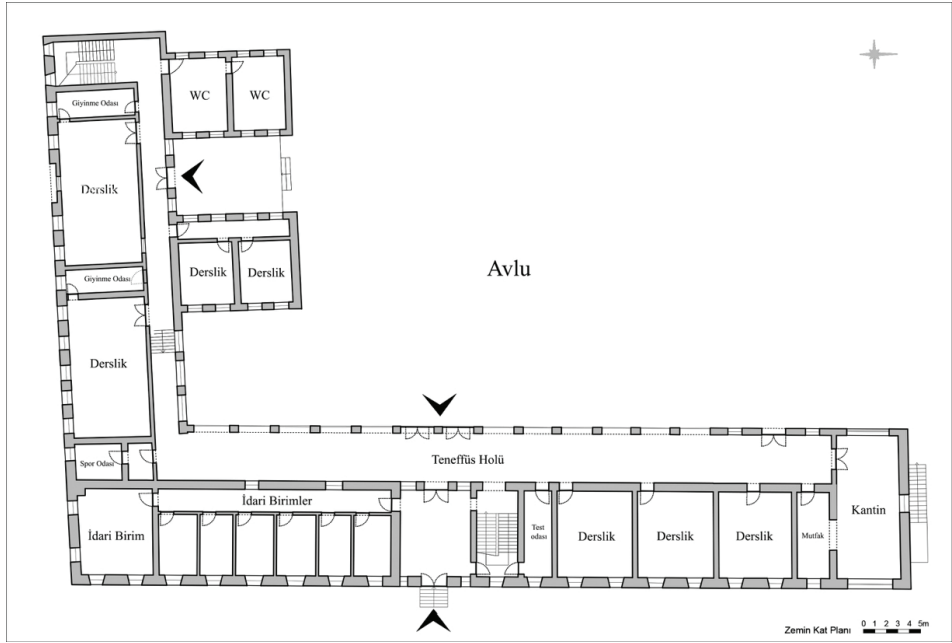
I. Murat Anadolu Lisesinin ana eğitim yapısı, kısmi bodrum üzerine üç katlı olarak inşa edilmiştir. L formunda olan yapının kısa kolu (A yapısı) Balıkpazarı Caddesi’ne, uzun kolu (D yapısı) ise İzmir Caddesi’ne cephe vermektedir. Kısa kolu üzerinde kuzey yönünde U şeklinde çıkıntı yapan iki kol bulunmaktadır. Okulun üç ayrı girişi vardır. Ana girişi İzmir Caddesi üzerinden, diğer girişler ise iç avludan yapılmaktadır. Ayrıca yapının uzun kolunun kuzey cephesinde bodrum kata inen ancak bugün kullanılmayan bir giriş daha bulunmaktadır.

Tarihsel veriler ışığında ve yapının cephesi incelendiğinde, pencere düzeni ve büyüklüğü ile kat silmeleri seviyelerine bakılarak I. Murat Anadolu Lisesinin iki ayrı kütlelerin birleşiminden oluşan bir yapı olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim çalışmanın başında belirtilen arşiv belgeleri de bu durumu belgelemektedir. Buna göre yapının kısa kolu olan ve Balıkpazarı Caddesi’ne cephe veren bölümü (A yapısı) ilk olarak 1893 yılında inşa edilmiş, Kaleiçi’ndeki büyük yangın sonrası 1906 yılında kapsamlı bir onarım geçirmiştir. Uzun kolu (D yapısı) ise 1907 yılı itibarıyla inşa edilmiştir.

L formundaki yapının farklı dönemlerde inşa edilen kısa (A yapısı) ve uzun kolunda (D yapısı) birbirinden farklı plan şeması uygulanmıştır. Binanın uzun kolunun doğu cephe üzerinde yer alan ana giriş kapısı büyük bir hole açılmaktadır. Holün güney kanadında yer alan koridor üzerinde idari birimler bulunmaktadır. Giriş holünden ahşap bir kapı ile alüminyum doğramalarla kapatılmış yuvarlak kemerlerin sınırlan-

dırdığı diğer bir koridora geçilmektedir. Bu koridor tenüffüs holü olarak kullanılmakta ve koridordan derslikler ile merdivene ulaşılmaktadır. Birinci ve ikinci katta sınıflar koridor üzerinde karşılıklı olacak şekilde yerleştirilmiştir. Bodrum katta ise depolama alanları bulunmaktadır.

Zemin kattaki tenüffüs holünün güney ucundaki sekiz basamaktan aşağı inilerek yapının kısa kolunun (A yapısı) ana koridoruna ulaşılmaktadır. Koridorun ucunda, bir diğer merdiven bulunmaktadır. Bu koridorun güney yönünde derslikler, kuzeyinde ise iki kol; kollardan birinde derslikler, diğerinde ise ıslak hacim birimleri bulunmaktadır. Birinci ve ikinci katta da aynı plan düzeni devam etmektedir. Kısa kolun bodrum katında, koridorun güney yönünde spor salonu, kuzey yönünde yer alan iki kolda ise depolama alanları bulunmaktadır (G. 18).

G. 18: I. Murat Anadolu Lisesinin zemin kat planı⁵⁸

Ana giriş kapısı uzun kol (D yapısı) üzerinde, yapının doğu cephesinde orta aksta yer almaktadır. Yuvarlak kemerli ve sütunlu giriş bölümüne basamaklarla ulaşılmaktadır. Yapının doğu cephesinin kuzey ucunda özgün durumunda giriş olarak kullanıldığı tahmin edilen yuvarlak kemerli bir bölüm yer alsa da günümüzde bu giriş kapalıdır. Yapının kısa kolunun (A yapısı) güney cephesinin orta aksında da bir kapının bulunduğu ancak pencereye çevrildiği görülmektedir. Yapının bütününde katlar arasında silmeler, pencereler arasında pilasterler yer almaktadır. Yapının güney ve doğu

58 Kat planı, Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivinde yer alan ve projeyi çizen Y. Mimar Cemile Canan Güneş'in paylaştığı proje çizimleri üzerinden tekrar çizilerek üretilmiştir.

cephesinde bodrum katı seviyesinde demir parmaklıklı pencereler, zemin katta basık kemerli pencereler, birinci ve ikinci katta düz atkılı pencereler uygulanmıştır (G. 19).

Yapının kısa kolunun (A yapısı) iç avluya bakan kuzey cephesinde çıkıntı yapan U formunda iki kol görülmektedir. Uzun kolunun iç avluya bakan batı cephesi ise doğrusaldır. Kuzey cephesindeki iki kolun arasında bir giriş ile iki yanında basık kemerli pencereler bulunmaktadır. Bu pencereler, iki kol boyunca devam etmektedir. Kısa kolun kuzeye bakan cephesinin doğu ucunda yer alan bölümün zemininde yuvarlak kemerli alüminyum doğrama ile sonradan kapatılmış açıklıklar bulunmaktadır. Bu kemerli açıklıklar batı cephesinin büyük bir bölümünde devam etmektedir. Bu cephenin kuzey ucunda ahşap bir kapı ile doğu cephesindeki benzer bir düzende yuvarlak kemerli büyük bir giriş yer almaktadır. İç avluya bakan yapının kuzey ve batı cephesinin birinci ve ikinci katında ise düz atkılı pencereler görülmektedir (G. 20).

G. 19: I. Murat Anadolu Lisesinin doğu cephesindeki ana giriş kapısı (Sağ); doğu cephesinin kuzey ucundaki kapatılmış yuvarlak kemerli eski giriş (Orta); kısa kolunun güney cephesindeki pencereye çevrilmiş eski giriş (Sol) (M. Arslan Çinko, 2018)

G. 20: I. Murat Anadolu Lisesinin iç avluya bakan batı cephesi (Sağ) ve kuzey cephesinde yer alan U formundaki iki kol (Sol) (M. Arslan Çinko, 2018)

Yapı, bodrum katta taş, üst katlarda tuğla yığma olarak inşa edilmiştir. Zemin kat-taki teneffüs holünde ve kısa kolda yer alan koridorda volta döşeme görülürken yapının diğer mekânlarında çoğunlukla betonarme döşeme görülmektedir. Dış cephelerde pencerelerin tümü pvc iken iç mekânda bulunan bazı pencereler ve kapılar ahşaptır. Zeminde daha çok beton kaplama görülse de giriş holünde karo mozaikler bulunmaktadır. Yapının çatısı ise Marsilya tipi kiremit ile kaplı kırma çatıdır (G. 21, G. 22).

G. 21: I. Murat Anadolu Lisesinin giriş holü (Sağ) ve zemin katında teneffüs holü olarak kullanılan bölüm (Sol) (M. Arslan Çinko, 2018)

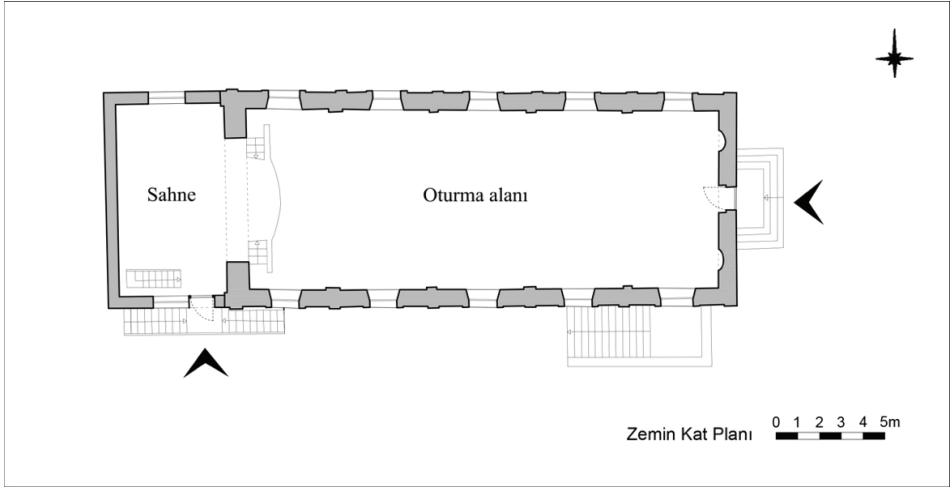
G. 22: I. Murat Anadolu Lisesindeki bir derslik (Sağ) ve ıslak hacimlerinden bir görünüm (Sol) (M. Arslan Çinko, 2018)

4.2. Konferans Salonunun (Eski Kilise) Plan, Cephe ve Malzeme Özellikleri

Günümüzde I. Murat Anadolu Lisesinin konferans salonu olarak kullanılan eski kilise yapısı (C yapısı) dikkörtgen bir forma sahip olup bodrum üzeri zemin kattan oluşmaktadır. Yapının günümüzde üç girişi bulunmaktadır. Bunlardan birisi doğu cephesinde yer almaktadır ve buradan ana mekâna ulaşılmaktadır. Diğer ikisi ise güney cephesinde olup birisi ile bodrum kata ulaşılırken diğeri ile sonradan eklenmiş sahne alanına ulaşılmaktadır. Yapı, bir ana mekân ve ahşap sahne bölümünden oluşmaktadır. Ana mekânın duvarlarında pilasterler uygulanmıştır. Sahnenin kenarında yer alan

merdivenden bodrum kata inilmektedir. Sahnenin altında yer alan bodrum kat, özgün yapı kütesinin altındaki bodrumdan bağımsızdır.

Bodrum katta bir ana mekân ve bir dua hücresi bulunmaktadır. Ana mekân, depo olarak kullanılmaktadır. Ana mekânda, betonarme kolon ve kiriş sistemi eklenerek güçlendirme yapılmıştır. Bu mekânda yer alan pencerelerin açıklıkları, içeriden dışarıya doğru daralmaktadır. Dua hücresinin girişinde yer alan dörtgen formlu küçük mekândan kemerli bir giriş ile daha düşük kottaki asıl dua hücreğine ulaşılmaktadır. Dörtgen formlu mekânın üç cephesinde de nişler bulunmaktadır (G. 23).

G. 23: Konferans salonunun (eski kilise) zemin kat planı⁵⁹

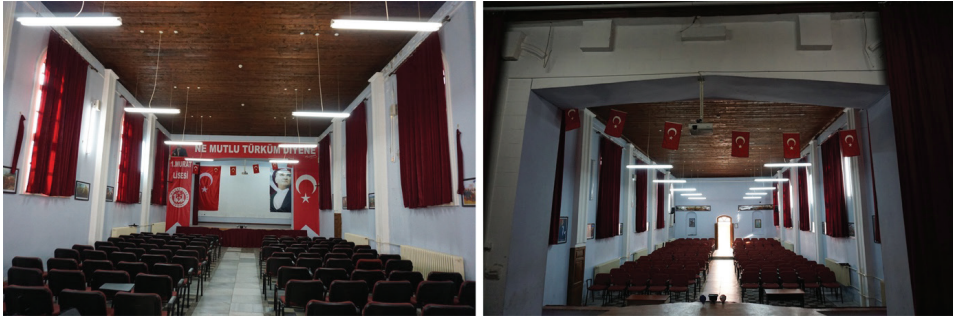
Yapının kuzey ve güney cephesinde, kısmi bodrum katının pencereleri ile zemin katta beşer adet yuvarlak kemerli pencereler bulunmaktadır. Pencereler arasında pilasterler, pencerelerin altında ise silme detayı uygulanmıştır (G. 24).

Yapı, taş malzeme ile kâgir olarak inşa edilmiştir. Zemin katta ahşap tavan kaplaması, bodrum katta ise volta döşeme görülmektedir. Ahşap sahnenin altında kalan bodrumun tavanı ise betonarmedir. Konferans salonunun zeminindeki karo mozaik kaplamalar ile bordürler dikkat çekmektedir. Yapı, beşik çatılıdır (G. 25).

⁵⁹ Kat planı, Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivinde yer alan proje çizimleri üzerinden tekrar çizilerek üretilmiştir.

G. 24: Konferans salonunun (eski kilise) güney cephesi (Sağ) ve kuzey cephesi (Sol) (M. Arslan Çinko, 2018).

G. 25: Konferans salonunun (eski kilise) ana mekânından sahne yönüne/ batı yönüne bakıştaki görünüm (Sağ) ve doğu yönüne bakıştaki görünüm (Sol) (M. Arslan Çinko, 2018)

Sonuç

Dünyada Sanayi Devrimi ile üretim alanında başlayan yenileşme hareketleri aske-riye başta olmak üzere sosyal yaşam, idari yapılanma ve ekonomik düzen gibi pek çok alanda etkisini göstermiş, 19. yüzyılda pek çok değişimi beraberinde getirmiştir. Osmanlı Devleti'nde de etkilerini görmeye başladığımız reformların önemli uygulama alanlarından birisi eğitimidir. Eğitim sistemindeki değişimler ile eğitimin zorunlu hâle getirilmesi, çok sayıda yeni eğitim yapısının inşasını sağlamıştır. İptidai, rüşdiye, idadi, sanayi okulu, meslek okulu, öğretmen okulu gibi yeni eğitim kurumlarında Osmanlı tebaasındaki her çocuğun okumasının önü açılmıştır. İmparatorluk sınırları içerisinde sadece Müslümanlar değil, farklı dinî kimliğe sahip topluluklar tarafından da çok sayıda okul faaliyete geçirilmiştir. Trakya gibi Anadolu'nun Avrupa'ya açıldığı ve farklı toplulukların yoğunlaştığı bir yerleşim bölgesinde gayrimüslim okullarının da fazlaştığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Edirne'de yer alan Bulgar Katolik Okulu hem Bulgarlar tarafından kullanılmış olması hem de Katolik mezhebini yaygınlaştırmak üzere faaliyet gösteren Resüleksiyonistler tarafından açılmış olması sebebiyle incelenmesi gereken tarihî nitelikli eğitim yapılarından birisidir.

Çoğunlukla Ortodoks mezhebine bağlı olan Bulgarlar arasında Katolikliği yaygınlaştırmak üzere faaliyet gösteren topluluklardan birisi olan Resüleksiyonistler, okul

açarak inançlarını yaymak istemişlerdir. Nitekim, Edirne gibi merkezî ve büyük bir yerleşim yerinde faaliyet göstermek üzere bir Bulgar Katolik Okulu açmışlardır. Okul, mevcut bir yapıda faaliyete başlasa da yaklaşık 15 yıl içerisinde büyük ve görkemli bir yapı inşa edilmiştir ve yapım süreci kademeli olarak gerçekleşmiştir. İlk olarak 1893 yılında arsanın güney kanadındaki kısa kol (A yapısı) inşa edilmiş, 1907 yılı itibariyle ise arsanın doğu kanadındaki uzun kol (D yapısı) inşa edilerek günümüzde de eğitim işlevinin sürdürüldüğü yapı ortaya çıkmıştır.

19. yüzyılda başlayan reformlar ve Avrupa’yı örnek alma durumu, pek çok alanda olduğu gibi mimariyi de etkilemiştir. Bu dönemde inşa edilen yapılarda Antik Dönem öğeleri kullanılmış, Neoklasik mimari yüzyıl sonu itibariyle etkili olmuştur. Üçgen alınlık, sütun, pilaster, Antik Dönem bezemeleri dönem yapılarının cephelerinde görülen ve Neoklasizmi yansıtan temel öğelerdir. Nitekim, 19. yüzyılda inşa edilen yeni eğitim kurumlarının çoğu Neoklasik mimari üslup etkileriyle şekillenmiştir. Bulgar Katolik Okulu için 1893 yılında inşa edilen iki katlı kâgir yapı (A yapısı) da Neoklasisizm etkilerini barındırmaktadır. Arşiv belgelerinde yer alan projeye göre yapının güney kanadında, caddeye cephe veren cephesinde dor sütunlu yuvarlak kemerli bir giriş kapısı tasarlanmıştır. Kat silmeleri ve basık kemerli pencereler dikkat çekmektedir. 1905 yangını ile birlikte yapı, zarar görse de büyük oranda benzer plan şeması ve cephe düzeni ile yenilenmiş, yapıya üçüncü bir kat eklenmiştir. 1907 yılında arsanın doğu kanadında inşa edilen yeni bir yapı (D yapısı) ile okul genişletilmiştir. Bu yapı, güney kanadındaki yapıya göre daha uzun ve farklı cephe düzeninde inşa edilmiştir. Caddeye bakan cephesindeki uzun pencereleri ve bahçeye bakan cephesindeki kemer dizisi ile diğer kütleden farklılaşmaktadır. Yapı süreç içerisinde çeşitli onarımlar, işlevsel ve yapısal değişimler geçirmiş olsa da yapının günümüze ulaşmış olması hem eğitim tarihini hem de eğitim mirasını anlamak için oldukça önemlidir.

19. yüzyılda modern eğitim sistemine geçiş sürecinde inşa edilen yeni eğitim kurumlarının planları, modern eğitim sisteminin gerekliliklerine göre şekillenmiştir. Sıbyan mekteplerinde tek bir derslikte verilen eğitimden birden fazla seviyede ve farklı sınıflarda verilen eğitim sistemine geçilmesiyle yeni eğitim yapılarında çok sayıda derslik ve farklı işlevlere sahip yeni mekânlar tasarlanmıştır. Nitekim, 19. yüzyıl sonu itibariyle inşa edilen Bulgar Katolik Okulunun plan şemasında da benzer bir yaklaşım söz konusudur. Okulun 1890 tarihli ilk planına bakıldığında kapıcı odası, nöbetçi muallim odası, yatak odaları gibi özelleşmiş mekânlar bulunmaktadır. 1905 yangını sonrası hazırlanan onarım planında da çok sayıda derslik, geniş salonlar, öğretmen odaları, müdür odası ve yatakhane mekânlarının yapılması öngörülmüştür. Derslikler, geniş ve ferah olarak tasarlanmıştır. Bol pencereli bu mekânlar, güneş ışığını yüksek düzeyde içeri alarak çocukların aydınlık dersliklerde eğitim görmesini sağlamıştır. Geniş olmasının yanı sıra tavanı da yüksek olan mekânların hacmi, sağlık koşullarına uygun eğitim verilmesini desteklemiştir.

Günümüzde I. Murat Anadolu Lisesi olarak kullanılan tarihî yapı ve bulunduğu parsel, 1970’li yıllarda koruma altına alınmış olsa da günümüze kadar geçen sürede ana eğitim binası, çok sayıda müdahale görmüştür. Cephelerde bazı pencere ve kapı boşluklarının kapatılması veya yenilerinin açılması, iç mekânda betonarme ile yenilenen döşemeler, kapı ve pencere malzemelerin değiştirilmesi gibi uygulamalar yapılmış, böylece yapı özgün değerlerinin bir bölümünü yitirmiştir. Özellikle iç mekânda hem yapım tekniği hem plan düzleminde yapılan değişiklikler geri dönüşü olmayacak şekilde gerçekleştirilmiştir. Bu durum, özgün izlerin de yitirilmesine sebep olmuştur.

Bir kültür varlığının korunması sahip olduğu sosyal, kültürel, tarihî, mimari ve evrensel değerlerinin bir bütün olarak devamlılığının sağlanmasıyla gerçekleşmektedir. Kültürel mirasın önemli bir bileşeni olarak tanımlanan eğitim mirası bağlamında ele alınabilecek Bulgar Katolik Okulu, taşıdığı miras değerleriyle bütüncül olarak korunmalı ve gelecek kuşaklara aktarılmalıdır. Yapı hem bulunduğu bölge için eğitim tarihî bağlamında tekil bir örnek oluşturması hem de özgün mimari değerleri barındırması açısından korunması gereken önemli bir kültür varlığıdır. Günümüzde hâlâ aktif olarak kullanılıyor olsa da çeşitli ve ciddi koruma sorunları olan yapının bir an önce kapsamlı bir onarım çalışması ile ele alınması gerekmektedir. Sonrasında ise özgün işlevi olan eğitim işleviyle tekrar kullanıma sunulmalıdır. Böylelikle hem tarihî bir yapıda eğitim gören çocuklar tarih bilincini ve kültür varlıklarını korumanın önemini kavrayacak hem de yapının bütüncül bir korunması sağlanmış olacaktır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

Ahmet Badi Efendi. *Riyaz-ı Belde-i Edirne 20. Yüzyıla kadar Osmanlı Edirne’si*. Ed. Niyazi Adıgüzel ve Raşit Gündoğdu. Edirne: Trakya Üniversitesi Yayını, 2014.

Akyüz, Yahya. *Türk Eğitim Tarihi M.Ö.1000-M.S.2016*. Ankara: Pegem Akademi, 2016.

Alkan, Mehmet Ö. *Tanzimat’ın Cumhuriyet’e Modernleşme Sürecinde Eğitim İstatistikleri (1839-1924)*. 6. cilt. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, 2000.

Balta, Evangelia. “Edirne Rum Cemaati (XIX. Yüzyıl ortası-1922),” *Edirne: Serhattaki Payitaht*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1998, 229-253.

Bilim, Cahit Yalçın. *Tanzimat Devri’nde Türk Eğitiminde Çağdaşlaşma (1839-1876)*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi, 1984.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bab-ı Ali Evrak Odası (BEO.) 1199/89916, 08 Cemazeyilevvel 1316 (16 Eylül 1898).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bab-ı Ali Evrak Odası

- (BEO.) 4301/322544, 03 Ramazan 1332 (26 Temmuz 1914).
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Dahiliye Kalem-i Mahsus (DH. KMS.) 17/27, 8 Cemazeyilevvel 1332 (4 Nisan 1914).
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Dahiliye Mektubi Kalemi (DH. MKT.) 1772/13, 02 Rabiulevvel 1308 (16 Ekim 1890).
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Dahiliye Şifre Kalemi (DH. ŞFR.) 500/12, 21 Teşrinisani 1331 (4 Aralık 1915).
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İrade Adliye ve Mezahib (İ. AZN.) 16/7, 17 Rabiuevvel 1312 (7 Eylül 1895).
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İrade Adliye ve Mezahib (İ. AZN.) 29/16, 11 Zilkade 1315 (03 Nisan 1898).
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İrade Adliye ve Mezahib (İ. AZN.) 83/21, 26 Muharrem 1327 (17 Şubat 1909).
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İrade Adliye ve Mezahib (İ. AZN.) 76/28, 20 Zilhicce 1325 (25 Aralık 1907).
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İrade Adliye ve Mezahib (İ. AZN.) 69/5, 12 Şevval 1324 (29 Kasım 1906).
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İrade Adliye ve Mezahib (İ. AZN.) 19/30, 30 Zilkade 1313 (13 Mayıs 1896).
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İrade Dahiliye (İ. DH.) 1215/95123, 20 Cemazeyilahir 1308 (31 Ocak 1891).
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Maarif Nezareti Mektubi Kalemi (MF. MKT.) 1115/17, 21 Rabiulevvel 1327 (12 Nisan 1909).
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Şura-yı Devlet (ŞD.) 1940/5, 25 Şaban 1324 (14 Ekim 1906).
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Şura-yı Devlet (ŞD.) 1941/12, 22 Zilkade 1325 (27 Aralık 1907).
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Yıldız Maarif Nezareti Maruzatı (Y. PRK. MF.) 3/31, 29 Zilhicce 1311 (3 Temmuz 1894).
- Durmaz, Edip, "Bulgarian Schools in Thrace During the Late Ottoman Period and the Early Years of the Republic (1851-1948)." *Educational Alternatives* 14 (2016): 187-198. Erişim 20 Aralık 2023. <https://www.scientific-publications.net/en/article/1001289/>.
- Edirne Arkeoloji ve Etnoğrafya Müzesi Arşivi (EAEMA).
- Edirne I. Murat Anadolu Lisesi Arşivi.
- Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi (EKVKBKA), 22.00.441 No.lu kurul dosyası.
- Electronic Library. "Създаване на Българо-католическата гимназия в Одрин (Creation of the Bulgarian Catholic High School in Edirne)." Erişim 20 Haziran 2023, https://electronic-library.org/articles/Article_0246.html
- Ergin, Osman Nuri. *Türk Maarif Tarihi*. 2. cilt. İstanbul: Eser Matbaası, 1977.
- İBB Atatürk Kitaplığı Sayısal Arşivi. 352.961 EDİ.
- Kayıcı, Haluk. *Salnamelere göre İdari, Sosyal ve Ekonomik Yapıyla Edirne Sancağı*. Edirne:

- Edirne Valiliği Kültür Yayınları, 2013.
- Kazancıgil, Ratip, Nilüfer Gökçe ve Ender Bilar. *Edirne'nin Eğitim Tarihi (İlk-Orta Öğretim) 1361-2005*. Edirne: Edirne Valiliği Yayınları, 2006.
- Kısaparmak, Necip Güngör. *Milli Eğitim Cephesiyle Edirne*. Edirne: Turan Matbaası, 1968.
- Kodaman, Bayram. *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1991.
- Macar, Elçin. "Edirne'nin Katolik Bulgarların Tarihindeki Yeri." *Uluslararası Edirne'nin Fethinin 650. Yılı Bildiriler Kitabı*. Edirne: Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayinevi, 2012, 185-192.
- Mahmud Cevad İbnü'ş Şeyh Nafi. *Maarif-i Umumiye Nezareti Tarihçe-i Teşkilat ve İcraatı-XIX. Asır Osmanlı Maarif Tarihi-*. Ed. Taceddin Kayaoğlu. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2001.
- Mevsim, Hüseyin. "Edirne Bulgar Katolik Mektebi'nden bir Leh Pederin 93 Harbi Notları." *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi 2* (2015): 159-184. Erişim 20 Haziran 2023. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/baed/issue/34540/381587>.
- Peremeci, Osman Nuri. *Edirne Tarihi*. İstanbul: Edirne ve yöresi Eski Eserleri Sevenler Kurumu Yayınları, 1940.
- Türk, Fahri. "Edirne Bulgar Cemaati ve Polonya Azınlık Okulu." *Belleten Dergisi 268* (2009), 705-720. Erişim 20 Haziran 2023. <https://doi.org/10.37879/belleten.2009.705>.
- Vesti. "Dr. Petar Beron Fund Finances the Construction of a Bulgarian High School in Edirne." Erişim 11.08.2023. <https://www.vesti.bg/bulgaria/obshtestvo/kak-e-sydzadena-bylgarskata-myzhka-gimnaziia-v-odrin-6050138>